

כי אהיה עמך

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶךְ אֶל פְּרַעֲה וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ לִי מַה שְּׁמוֹ מַה אָמַר אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה אֶהְיֶה אִשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם: (שמות ג יא-יד)¹

גוֹר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמָּךְ וְאֶבְרַכְךָ כִּי לֹךְ וְלֹזְרֶעֶךָ אֶתְּן אֶת כָּל הָאֲרֶצֶת הָאֵל וְהִקְמַתִּי אֶת הַשְּׂבַעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹרָהֶם אֲבִיךָ: (בראשית כו ג)²

וַיְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון וַיֹּאמֶר חֲזַק וְאִמָּץ כִּי אֵתָה תִּבְנִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ: (דברים לא כג)³

וַיִּפֹּן אֵלָיו ה' וַיֹּאמֶר לֹךְ בְּכַחַךְ זֶה וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִכַּף מִדְּיָן הַלֵּא שְׁלַחְתִּיךָ: וַיֹּאמֶר אֵלָיו בִּי אֲדַנִּי בְּמַה אוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל הִנֵּה אֶלְפִי הַדָּל בְּמַנְשֵׁה וְאֲנֹכִי הַצָּעִיר בְּבֵית אָבִי: וַיֹּאמֶר אֵלָיו ה' כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְהִכִּיתָ אֶת מִדְּיָן כְּאִישׁ אֶחָד: (שופטים פרק ו פסוק יד – טז)⁴

וְאֶהְיֶה עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר הִלַּכְתָּ וְאֶכְרַתָּה אֶת כָּל אִיבִיךָ מִפְּנֵיךָ וְעַשְׂתִּי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ: (שמואל ב ז ט)⁵

תרגום אונקלוס שמות פרשת שמות פרק ג פסוק יב – הפרדה בין "אהיה" ו"אהיה"

ואמר ארי יהי מימרי בסעדך ודין לך אתא ארי אנא שלחתך באפקותך ית עמא ממצרים תפלחון קדם יי על טורא הדין.⁶

¹ שני "אהיה" יש בהתגלות בסנה. הראשון, "אהיה עמך" כהבטחה למשה אשר מרגיש שהשליחות להוצאת עם ישראל ממצרים והעימות עם פרעה הם 'גדולים' עליו. אני אהיה עמך עונה לו הקב"ה, לא תהיה לבד. והשני, "אהיה אשר אהיה" או "אהיה" בלבד, כאחד משמותיו של הקב"ה שניתן למשה על מנת שיוכל לשכנע את עם ישראל שאכן הגיעה עת הגאולה והוא, משה, שלוחו של מקום. מן הסתם יש קשר בין שני "אהיה" אלה ואפשר שבאמירה "כי אהיה עמך" כבר נרמז למשה סוד השם "אהיה", כאומר: "אני אהיה – אהיה עמך" ודיבר הכתוב בלשון קצרה, כפי שהוא חוזר ואומר "אהיה שלחני אליכם". ומשלא נרמז משה או שרצה לוודא שאכן זה שם ה' שידבר אל לבם של בני ישראל, נאמר לו במפורש: "אֶהְיֶה אִשֶׁר אֶהְיֶה ... זה תאמר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם". בין אם קשר זה נכון בין אם לא, בשל ריבוי המקורות ועושר הנושא, פצלנו אותו לשני דפים. בדף זה "אהיה עמך" ואם יהיה אהיה עמנו נזכה גם להשלים את הדף השני על "אהיה אשר אהיה".

² כך באמירה של הקב"ה ליצחק שלא ירד מהארץ גם בשנות הרעב, ראה דברינו [יצחק אבינו](#) בפרשת תולדות. וחוזר "ואהיה עמך" בתזכורת ליעקב לשוב אל ארץ אבותיו, ככתוב בבראשית לא ג: "וַיֹּאמֶר ה' אֵל יַעֲקֹב שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְלִמְלֹךְתְּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ", ראה דברינו [שוב אל ארץ מולדתך ואהיה עמך](#) בפרשת ויצא. הרי לנו הלשון "אהיה עמך" כבר אצל האבות: יצחק ויעקב (אברהם משום מה לא זכה, אולי ברמז בפסוק "והיה ברכה"). נראה שאהיה עמך קשור בארץ: אצל יצחק – אהיה עמך בארץ ואל תרד ואילו אצל יעקב ומשה: אהיה עמך ולפיכך צאו מהמקום שאתם שם אל המקום שבו אהיה עמכם.

³ מי שזכה ג"כ בברכת "אהיה עמך" שלוש פעמים (!) הוא יהושע ממשיכו של משה נוחל הארץ. פעם אחת כאן בתורה בפרשת וילך במבוא לשירת האזינו ופעמיים נוספות בספר יהושע: בפרק א פסוק ה בדיבור הראשון של הקב"ה עם יהושע לאחר מות משה: "לא יתִיַצַב אִישׁ לְפָנֶיךָ כִּי יִשְׁרָאֵל אֶהְיֶה עִמָּךְ" (הפסרת שמחת תורה), ובפרק ג פסוק ז לפני כיבוש יריחו: "וַיֹּאמֶר ה' אֵל יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אֶחָל גְּדֹלְךָ בְּעֵינַי כֹּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעוּן כִּי פָאֶשֶׁר הִיִּיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ". האם נאמר שזכה יהושע פי שלוש ממה (ראו מלכים ב ט שאלישע שאל וכנראה קיבל פי שניים מאליהו), או שמא יהושע זקוק לחיזוק יתר כמי שבא לאחר משה כמאמר: "פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה" (בבא בתרא עה ע"א), ואולי גם על משקל האמרה בגמרא ראש השנה יט ע"א: "אין דברי תורה צריכין חיזוק - דברי סופרים צריכין חיזוק".

⁴ עוד מי שזכה במקרא לברכת "אהיה עמך" הוא גדעון. ראה שם שתחילה פונה אליו המלאך: "וַיִּגְרָא אֵלָיו מְלֹאךְ ה' וַיֹּאמֶר אֵלָיו ה' עִמָּךְ גְּבוּר הַחַיִּל". וחוזרת הברכה בשנית בפסוק לעיל. פירוש רד"ק מדגיש שגם ברכה שנייה זו היא מפי המלאך, אבל אלשיך מפרש שהקב"ה הוא שברך את גדעון בברכת "כי אהיה עמך", בדיוק בנוסח שזכה לו משה. ראו עוד שם שיש שמפרשים את "איש אחד" על מדין, היינו שייחשבו כל המוני מדין לאיש אחד (בראשית רבה צט ו, תנחומא שופטים טז) ומהם שמפרשים את "איש אחד" על צבאו של גדעון שבמעט אנשים ינצח את מדין (אלשיך, ראו מיעוט צבאו של גדעון בפרק ז שם). ומצודת דוד מפרש: "כי אהיה עמך - והכל ישמעו לך, כאיש אחד – רוצה לומר: מהרה ובקלות".

⁵ אחרון חביב דוד המלך בתשובת הקב"ה בפי נתן הנביא לרצונו לבנות את בית המקדש אשר חוזרת גם בדברי הימים א יז ח. ראו גמרא פסחים ק"ז ע"ב שפסוק זה הוא המקור לברכת מגן דוד בהפסטה. ומדרש בראשית רבה עד א שנראה עוד להלן מדגיש שדוד זכה לברכת "ואהיה עמך בכל אשר הלכת" משום שהיה מלך והיה "מפרנס את כל ישראל". באזכור דוד נראה שהשלמנו את "אהיה עמך" שבמקרא. נעבור למדרשים, נתחיל במשה בפרשת השבוע ונמשיך בשאר האישים שזכו ל"אהיה עמך", ככל שיתיר הזמן והמקום.

⁶ אונקלוס ידוע כמי שמרחיק כל אפשרות של הגשמה ולפיכך הוא מתרגם את "כי אהיה עמך" ל: "יהי מימרי בסעדך", היינו: יהא דברי בעזרתך. אבל ב"אהיה אשר אהיה" הוא משאיר את "אהיה" כמות שהוא ואינו מתרגם אותו. ראו התרגום לשמות ג יד: "ואמר יי

שמות רבה ג ד פרשת שמות - ההבטחה למשה בסנה

"מי אנכי" - אמר לפניו: ריבונו של עולם, היאך אני יכול ליכנס למקום לסטים ולמקום הורגי נפשות? הוי: "מי אנכי כי אלך אל פרעה"; "וכי אוציא את בני ישראל ממצרים"? מה זכות יש בידם שאוכל להוציאם? אמר לו הקב"ה: "כי אהיה עמך" - אין אומרים "אהיה עמך" אלא למי שהוא מתיירא; "וזה לך האות כי אנכי שלחתיך" - ובדבר הזה תהיה ניכר שאתה שלוחי, לפי שאהיה עמך וכל מה שתמצא אעשה אני.⁷

גמרא סנהדרין קיא ע"א - בין משה לאבות

ועל דבר זה נענש משה רבינו, שנאמר: "וימאז פאתי אל פרעה לדרך בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך" (שמות ה כג).⁸ אמר לו הקב"ה: חבל על דאבדין ולא משתכחין! הרי כמה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי, ולא הרהרו על מדותי, ולא אמרו לי מה שמך. אמרתי לאברהם: "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה", בקש מקום לקבור את שרה - ולא מצא ... ולא הרהר על מדותי. אמרתי ליצחק: "גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך", בקשו עבדיו מים לשתות ולא מצאו עד שעשו מריבה ... ולא הרהר אחר מדותי. אמרתי ליעקב: "הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה", ביקש מקום לנטוע אהלו ולא מצא, עד שקנה במאה קשיטה - ולא הרהר אחר מדותי. ולא אמרו לי מה שמך. ואתה אמרת לי: "מה שמך" בתחילה, ועכשיו אתה אומר לי: "והצל לא הצלת את עמך" וכו'.⁹

מדרש תנאים לדברים (הופמן) דברים לג כט פרשת וזאת הברכה - תשובת משה

"עם נושע בה" - בני אדם שמתגברין בכוח גדול שלמעלן.¹⁰ את מוצא, בשעה שאמר הקב"ה למשה: "הנה אנכי שולח מלאך לפניך" (שמות כג כ), אמר משה לפני הקב"ה: ריבון העולמים, אומות העולם משתמשין בַּשָּׁר¹¹ ואנו

למשה אהיה אשר אהיה ואמר כדן תימר לבני ישראל אהיה שלחני לותכון". באופן דומה הוא מתרגם את הפסוק לעיל על יצחק: "גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך" - "דור בארעא הדא ויהי מימרי בסעודך ואברכיןך", את הפסוק ליעקב: "שוב לארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך" - "תוב לארע אבהתך ולילדותך ויהי מימרי בסעודך", וכך פסוקים רבים בהם נזכר ה' או אנכי או אלהים עם "עמך". ובעקבותיו כנראה גם מדרש שכל טוב (בובר) בראשית כו ג על "אהיה עמך" של יצחק: "גור בארץ הזאת ואהיה עמך - דבר קדשי יהיה עמך להושיעך מכל רע" (אבל ב"אהיה עמך" של יעקב החוזר לארץ הוא מפרש: "ותהיה שכנתי מסייעת לך שלא יזיקוך עשו ובני כנען"). עפ"י אונקלוס, אין הצדקה לחיבור הישיר של "אהיה עמך" כהבטחה למשה עם "אהיה אשר אהיה" או עם "אהיה שלחני אליכם" כשמו של הקב"ה. נשאר נושא זה לדף "אהיה אשר אהיה" שבעזרת אהיה עוד נזכה להשלים; ולעניינינו, גם "מימרי בסעודך" היא הבטחה מיוחדת שלא כל אדם זוכה לה, ודי בה לסייע למשה בשליחותו.

⁷ בתגובה ראשונה של משה לקריאת הקב"ה: "ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו וכו'", "ועתה לכה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעֲה וְהוֹצֵאת אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם", עונה משה: "מי אֲנִי כִּי אֵלֶּךְ אֶל פְּרַעֲה וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם". על כך עונה לו הקב"ה: "כי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנִי שֹׁלְחִיךָ וְכוּ'". המדרש 'משחק עם הפסוקים כאן, בפרט פסוקים יא-יב ומחלק אותם בהתאם לדרשה הנדרשת (ראו בפרט החלוקה של פסוק יב לשניים ובניית דרשה נפרדת על חציו השני: "והוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על הַהָר הַזֶּה"). "אהיה עמך" מתחיל כמשפט חיזוק ועידוד למי שמתירא מהמלך הגדול פרעה (שמשוה הכיר היטב מנעוריו בבית פרעה וידע את עוצמתו), אך ממשיך כהבטחה כללית וארוכת טווח: "אהיה עמך - וכל מה שתמצא אני עושה". אפשר שהכוונה היא עדיין מצומצמת לכל מה שיידרש על מנת לממש את שליחות הגאולה ממצרים - כל האותות והמופתים שיידרשו, אך למי שכבר מכיר את המשך סיפור המקרא ויודע ששליחות משה היא ארוכת טווח, יכול לשמוע כאן הבטחה רחבה בהרבה שמזכירה את הכלל **צדיק גוזר והקב"ה מקיים** (דברינו בפרשת קרח).

⁸ על דברים קשים אלה של משה כבר הרחבנו לדון בדברינו **אותם הנתונים תחת הבנין**. שם הסתמכנו על המקבילה בשמות רבה ה כב וכאן העדפנו את הנוסח שבגמרא סנהדרין.

⁹ קצרונו בדרשה שמובאת ברש"י בתחילת פרשת וארא. ראו גם המקבילה בשמות רבה ו ד (מובאת בדברינו **בין משה לאבות** וכן בדף **אותם הנתונים תחת הבנין**). העדפנו כאן את המקור בגמרא סנהדרין בשל ציטוט ההבטחה: "ואהיה עמך" אצל יצחק לעיל שניתנה גם ליעקב ובלשון דומה אולי גם לאברהם (הערה 2 לעיל). טענת הקב"ה כלפי משה היא: אם הבטחתך "כי אהיה עמך", והוספתו לך גם שזהו שמי, למה אתה מתייחס כבר אחרי הסירוב הראשון של פרעה? אם לאבות ניתנו הבטחות בשם זה שלא תמיד קוימו ובכל זאת "לא הרהרו אחר מדותי", למה אתה משה ממנה להרהר? באופן זה, מתחזק גם הקשר עם הפסוק "ושמי ה' לא נודעתי להם" וכפירוש רש"י בשמות ו ג פרשת וארא: "ושמי ה' לא נודעתי להם ... לא נכרתי להם במדת אמתות שלי שעליה נקרא שמי ה' נאמן לאמת דברי, שהי הבטחותי ולא קיימת". אמרתי להם "אהיה עמך" ולא תמיד ראו וחשו האבות קיום הבטחה זו. ולך משה אמרתי במפורש: "כי אהיה עמך" ומיד כאשר הוספת והקשית: "הנה אֲנִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ... וְאָמְרוּ לִי מֶה שְׁמוֹ מֶה אֲמַר אֲלֵהֶם"? קבלת גם את סוד שמי "אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה", אז למה אתה קובל כבר כאן? למשה אגב יש תשובה חזקה עליה הרחבנו בדברינו על הנתונים תחת הבנין, והיא: צערם של ישראל! וכלשון שמות רבה: "יודע אני שאתה עתיד להצילם, אלא מה איכפת לך באותן הנתונים תחת הבנין?". משה לא שכח את הבטחת "אהיה עמך" של הקב"ה, אבל כאשר ראה את צערם של ישראל - צער שרק הלך והתעצם בעקבות עמידתו הראשונה אל מול פרעה - נשתלה בלבו "אהיה עמכם" שלו עם העם אליו נשלח לגאול, וכביכול גבר "אהיה עמכם" על פני "אהיה עמך". זו גדולתו של מנהיג אמת.

¹⁰ שזו סגולתו של עם ישראל שהוא "נושע בה", היינו יודע להתגבר בכוח האמונה ב"גדול" שלמעלה. או שמא בכוח הגדול שניתן להם מלמעלה. זו החתימה של ברכת משה לבני ישראל בפרשת וזאת הברכה: "אֲשֶׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךָ עִם נוֹשֵׁעַ בְּה' מִגֵּן עֶזְרֶךָ וְאֲשֶׁר חָרַב גְּאוֹתֶךָ וְיִפְחָשׁוּ אֲבִיךָ לְךָ וְאֶתָּה עַל בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ".

¹¹ שלכל אומה יש שר שמנהיג אותה. ראו תיאור שרי אומות העולם עולים ויורדים בחלום יעקב (ויקרא רבה כט ב).

משתמשין בשר, ¹² "אם אין פניך הלכים אל תעלנו מזה" (שם לג טו): "ובמה ינדע אפוא?" (שם) ¹³. וכן אמר משה לפני הקב"ה: ריבון העולמים, כשם שהיית נוהג עם אבותיהם מלפניהם, כך תהא נוהג עם בניהם אחריהם. כשם שני באברהם: "ויאמר ה' אל אברם לך לך" (בראשית יב א), כשם שנאמר ביצחק: "גור בארץ הזאת ואהיה עמך" (שם כו ג), כשם שנאמר ביעקב: "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה" (שם כח יג) - הא כשם שהיית נוהג עם אבותיהם מלפניהם, כך תהא נוהג עם בניהם אחריהם. ¹⁴

מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויצא סימן כא – אהיה עמך אצל יעקב

וכל הימים שהיה יעקב בביתו של לבן לא דיבר עמו הקב"ה. והיה יעקב מהרהר ואומר: כך הניחני הקב"ה? לא כך אמר לי הקב"ה: "והנה אנכי עמך" (בראשית כח טו)? ידע הקב"ה מה הרהר בלבו, א"ל הקב"ה: אתה מבקש שאהיה עמך? הפרש עצמך מלבן הרשע ואהיה עמך. מנין? ממה שקראו בענין: "ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך וְאֶהְיֶה עִמָּךְ". ¹⁵

בראשית רבה עו פרשת וישלח – אהיה עמך כנגד אין הבטחה לצדיק

סימן א: "ויירא יעקב מאד ויצר לו" (בראשית לב ח). ר' פנחס בשם ר' ראובן: שני בני אדם הבטיחן הקב"ה ונתייראו: הבחור שבאבות והבחור שבנביאים. הבחור שבאבות זה יעקב, ¹⁶ שנאמר: "כי יעקב בחר לו יה" (תהלים קלה ד), ואמר לו הקב"ה: "והנה אנכי עמך", ובסוף נתיירא, שנאמר: "ויירא יעקב". הבחור שבנביאים זה משה, שנאמר: "לולי משה בחירו" (שם קו כג), ואמר לו הקב"ה: "כי אהיה עמך", ולבסוף נתיירא – "ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו" (במדבר כא לד), אינו אומר "אל תירא אותו" אלא למי שנתיירא. ¹⁷

סימן ב: א"ר יודן: אמר לו המקום: שוב אל ארץ אבותיך - אעפ"כ ויירא יעקב מאד! אלא מכאן שאין הבטחה לצדיק בעולם הזה. רב הונא בשם ר' אחא אמר: "ויאמר כי אהיה עמך" (שמות ג יב) - ואין דבר רע מזיקך, וכתוב: "ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו" (שם ד כד)! אלא שאין הבטחה לצדיק בעולם הזה. ¹⁸

¹² מיכאל הוא השר של ישראל, אבל משה מבקש יותר.

¹³ ראו הפסוק השלם שם, שמות לג טז: "ובמה ינדע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלוא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מלך העם אשר על פני האדמה". הדרשן מערבב כאן את השליח החיובי של פרשת משפטים עם זה של פרשת כי תשא שהוא בניזיפה. ראה דברינו [הנני שולח מלאך לפניך](#) בפרשת משפטים.

¹⁴ בפרשת וזאת הברכה, בפסוק האחרון שמשם מדבר אל בני ישראל, הוא מזכיר להם שהם "עם נושע בה", ובעיקרין נראה שהוא מדבר גם כלפי השכינה: ה' שהוא המושיע את העם. הדרשן מקשר אמירה זו עם עונש שליחת המלאך ועם טיעוני משה לסליחה לבנים שחטאו בחטא העגל, בגין האבות. עיקר הטיעון כאן הוא ההבטחה על הארץ ומשה טוען שאם אין הקב"ה בכבודו ובעצמו מנחה את העם בהמשך מסעו אל הארץ, אזי: "אל תעלנו מזה". ראו הבטחות הקב"ה לגאולה בתחילת פרשתנו, שמות ג פסוקים ז-ח והחזרה בתחילת פרשת ורא ארץ הבאה כולל אזכור האבות ולשונות הגאולה: והוצאתי וגאלתי ולקחתי. משה כאילו טוען: ארבעה לשונות אלה הם ע"י הקב"ה ואילו הלשון החמישית "והבאתי" תהיה ע"י מלאך? (ראה דברינו [כוס חמישי והבאתי](#) בפסח). אבל אנחנו נתפסנו בעיקר לקטע במדרש של "ואהיה עמך" שנזכר שוב אצל יצחק שהתיישב בארץ ועבדה. נציע שכאן עונה משה לקב"ה שבמדרש הקודם. אתה הקב"ה באת אלי בטענת "אהיה עמך" שהבטחתני ושאיני קצרה רוחי בתחילת השליחות. כאן בחטא העגל, אני פונה אליך בטענת "אהיה עמך" שהבטחת לאבות. אתה חייב להשלים את לשון הגאולה החמישי ולקיים "והבאתי" כמו שקיימת את: והוצאתי והצלתני וגאלתי ולקחתי - בלי השלמת הגאולה בכניסה לארץ ישראל לא התקיים "ואהיה עמך". "ואהיה עמך" קשור בארץ ישראל. והרי לנו בין השיטין אולי סיבה נוספת להתעקשותו של משה ותחנוניו להיכנס לארץ - לחוות את "אהיה עמך" שהובטח לאבות, לחזור ולהתחבר אל "גור בארץ הזאת ואהיה עמך" של יצחק.

¹⁵ ובמקבילה בתנחומא הרגיל ויצא סימן י: "וכן יעקב כל זמן שהיה בבית לבן לא היה הדבור נגלה עליו, אף על פי שהבטיח ואמר לו הנה אנכי עמך. אמר הקב"ה: איני יכול לטמא את כבודי בבית לבן הרשע, אלא מה אני עושה? משעה שהוא פורש ממנו אני מקיים את דברי ואהיה עמו. והיה יעקב מהרהר בלבו ואומר: לא כך אמר לי: כי לא אעזבך? א"ל הקב"ה: מבקש את שאהיה עמך? צא מבית לבן ושוב אל ארץ אבותיך". ובפרקי דרבי אליעזר פרק לה: "ברח יעקב לבא אל לבן וברח לצאת מפני לבן ... ולמה ברח? שאמר לו ה"ה: יעקב יעקב איני יכול לשכון שכונתי עליך בחוצה לארץ אלא שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך". ועוד בתנחומא (בובר) ויצא סימן כב בתמצית: "וכשיצא לאכסניא היה עמו, שנאמר והנה אנכי עמך, וכשחזר היה עמו, שנאמר: ויאמר אלהים אל יעקב וגו' ואהיה עמך". "ואהיה עמך" הוא מטבע לשון חשובה בשיח בין יעקב והקב"ה. הקב"ה מבטיח ליעקב בהתגלות בחלום "והנה אנכי עמך". יעקב נודר "אם יהיה אלהים עמדי" (למה הוצרך לנדור אחרי שהובטח? כי "[אין הבטחה לצדיק בעולם הזה](#)" - עוד על מוטיב זה להלן), וכאן "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך". "אנכי עמך" ר"ל אלהים עמדי" גם בחוץ לארץ שהרי "עמו אנכי בצרה" ו"כל מקום שגלו - שכינה עמהם", אבל "אהיה עמך" - רק בארץ. ומה בירידה למצרים? ראה בראשית רבתי מו ד: "אנכי ארד עמך. ולא אמר אהיה עמך, לומר לך כל זמן שישראל בירידה כביכול הקב"ה שותף עמהם בירידה ... עמו אנכי בצרה".

¹⁶ ובנוסחים אחרים "הבחיר שבאבות", האם יש הבדל?

¹⁷ אצל משה לא כתוב שהתיירא ואנו למדים זאת ממה שהקב"ה אוצר לו: "אל תירא אותו" (במלחמת סיחון).

¹⁸ ובקטעי מדרשים - גניזה (מאן) עמוד קב: "אמר לו: פרזבוטיס כשהוא אצל המלך, היפוקומרין הולכין עימו, כמה סוסין וכמה שמשין, ואני שלוחך ואני הולך לי לעצמי?! אמר לו האלקים: אני עימך, מה את מבקש מן אדם? ויאמר כי אהיה עמך. יצא לילך, דכתב: ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו'. היאך שהוא מהלך בדרך מה כתיב? ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו". יעקב ומשה הובטחו "אהיה עמך" ובכל זאת פחדו ונתייראו. מדוע? משום שמנגד עומד הכלל: "אין הבטחה לצדיק בעולם הזה" (גם לא לעולם הבא נראה לומר). ראה דברינו [אין הבטחה לצדיק](#) בפרשת ויצא, שם גם ראינו הסבר נוסף: "שמא יגרום החטא". ראו שם גם הביטוי: "הרבה קטיגורין יעמדו מכאן ועד גיחון". ואגב כל זאת הגענו לסיפור מאתגר אחר בפרשת השבוע - סיפור העצירה במלון

במדבר רבה כב ו פרשת מטות – אהיה עמך אצל יהושע

אמרו רבותינו: כתיב ביהושע: "כאשר הייתי עם משה אהיה עמך" (יהושע א ה).¹⁹ והיה צריך יהושע לחיות מאה ועשרים שנה כמשה רבינו. ולמה נתקצרו משנותיו עשר שנים? בשעה שאמר הקב"ה למשה: "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך" (במדבר לא ב), אף על פי שנתבשר בשורות מְוֹת, לא אחר הדבר, אלא נזדרז: "וישלח אותם משה... ויצבאו על מדין" (שם לא ו-ז). אבל יהושע לא עשה כן, כיון שבא להלחם עם ל"א מלכים, אמר: אם אני הורגם, מיד מיד אני מת, כשם שעשה למשה רבינו. מה עשה? התחיל מעכב במלחמתם, שנאמר: "ימים רבים עשה יהושע את כל המלכים האלה מלחמה" (יהושע יא יח). אמר לו הקב"ה: הואיל וכך עשית הריני מקצר משנותיך עשר שנים...²⁰

ספרי זוטא (הורוביץ) במדבר כז יב פרשת פינחס – זכה יהושע למיתת נשיקה

"ויואמר ה' אל משה עלה אל הר העברים הזה... אין לי אלא מיתת משה מפי הקב"ה, מנין אף מיתת אהרן? אמרת: "כאשר מת אהרן אחיך" (דברים לב ג). ומנין אף מיתת יהושע? שנאמר: "כאשר הייתי עם משה אהיה עמך" (יהושע א ה). ומנין אף מיתת הצדיקים? אמרת: "והלך לפניך צדקך כבוד יי יאספך" (ישעיה נח ח).²¹

בראשית רבה עד א פרשת ויצא – במשולש יעקב (משה) ודוד

"ויואמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך", כתיב: "זַעֲקֵתִי אֶלְיָךְ ה' אֲמַרְתִּי אֶתָּה מַחְסֵי חֶלְקֵי בְּאֶרֶץ הַחַיִּים" (תהלים קמב ו). ... א"ל הקב"ה: אתה אמרת "חלקי בארץ החיים" – "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך" ... ר' אמי בשם ריש לקיש אמר: נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה, אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך. כאן אתה אומר: "ואהיה עמך" ולהלן אתה אומר: "ואהיה עמך בכל אשר הלכת" (שמואל ב ז ט)!²² אלא דוד ע"י שהוא מפרנס את ישראל, הוא אומר לו: "ואהיה עמך בכל אשר הלכת", אבל יעקב ע"י שהוא מפרנס את ביתו, הוא אומר לו: "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך".²³

בדרכו של משה למצרים עליו הרחבנו בדברינו [בדרך במלון](#) בפרשה זו. וברקע דרשות אלה, הקשר בין יעקב שמצטווה לעזוב את ארם נהריים ולחזור לארץ בהבטחת "אהיה עמך" ובין משה שנשלח לגאול את בני ישראל ממצרים ולהביאם לארץ בהבטחת "אהיה עמך". האם משה נשלח להשלים את מה שלא השלימו האבות, יעקב בפרט?

¹⁹ ולא רק כאן. שלוש פעמים זכה יהושע לברכת "אהיה עמך" כפי שמואב בהערה 3 לעיל.

²⁰ מדרשים רבים משבחים את "אהיה עמך" שזכה לו יהושע. ראו שבחו במדרש תנחומא תצוה ט: "כבוד חכמים ינחלו - זה יהושע שירש כבוד ממש רבינו שא"ל הקב"ה: כאשר הייתי עם משה אהיה עמך". ובפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) דברים: "ויצו את יהושע כי אתה תביא. ברשותך יהו יוצאים ובאים. ואנכי אהיה עמך" ובילקוט שמעוני ואתחנן רמז תתכד: "הולך את חכמים זה יהושע שנדבק למשה, שנאמר ויהושע בן נון מלא רוח רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו. ומה כתיב: כאשר הייתי עם משה אהיה עמך". ובמדרש הגדול דברים ג כא: "ועליו הכתוב אומר: כבוד חכמים ינחלו (משלי ג לה), זה יהושע שירש כבוד משה רבו שכל נסים שנעשו למשה נעשו ליהושע בן נון. וכן הוא אומר: כאשר הייתי עם משה אהיה עמך (יהושע א ה)". ועוד כהנה וכהנה מדרשים הדורשים בשבחו של יהושע. וכאן מבקר המדרש את יהושע שלא השלים את כיבוש הארץ והיה סבור שכשם שמותו של משה והשלמת "אהיה עמך" יבוא לאחר שישלים את משימותיו, כך גם יארע לו כאשר ישלים את כיבוש הארץ. כאילו כל ברכת "אהיה עמך" תלויה בכיבוש הארץ ומשעה שזה יושלם, תושלם גם שליחותו של יהושע וימלאו ימיו. רעיון זה דורש עיון נוסף אך נראה שיש כאן ביקורת על יהושע שלא השלים את כיבוש הארץ והשאיף 'ירושם קשה' לתקופת השופטים. ראו פרקים יג, יח בספר יהושע והשוו את הפסוקים החותמים את פרק כא שם עם הפרקים הפותחים את ספר שופטים.

²¹ ובפירוט במדרש תנאים לדברים (הופמן) דברים לד ה פרשת וזאת הברכה: "על פי ה' בנשיקה מלמד שמיתת משה מפי הקדש, אין לי אלא מיתת משה ומנין אף מיתת אהרן? אמר: (לב ג) כאשר מת אהרן אח' בהר ההר - הרי אנו למידן ממיתת משה למיתת אהרן? ואין הדבר כן, אלא ממיתת אהרן למיתת משה - מה מיתת אהרן מפי קדש, אף מיתת משה מפי קודש. אין לי אלא מיתת משה ואהרן, ומנין אף מיתת מרים? אמר: (במד' כז יג) ... גם אף מיתת מרים. ומנין אף מיתת יהושע? אמר: (יהושע א ה) כאשר הייתי עם משה אהיה עמך. אין לי אלא מיתת יהושע, ומנין אף מיתת הצדיקים? אמר: והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך (ישעיה נח ח)". ראה דברינו [מדרש פטירת משה](#) שמונה גם הוא את כל מי שזכה למיתת נשיקה. עפ"י מדרשים אלה, מכח מה זכה יהושע למיתת נשיקה? מכח הברכה "אהיה עמך". לא זכה יהושע לברכת "את מספר ימך אמלא", אבל זכה ש"אהיה עמך" עד יום מותו.

²² בתשובת הקב"ה, באמצעות נתן הנביא, לרצונו של דוד לבנות את בית המקדש. ראה שם הביטוי "לך עשה פי ה' עמך" בתגובתו הראשונה של נתן.

²³ כבר הרחבנו לדון בדרשה זו דברינו [שוב אל ארץ מולדתך ואהיה עמך](#) בפרשת ויצא. החזרה כאן ליעקב, אחרי שהפלגנו ליהושע, היא במטרה לשלב את דוד שגם הוא זכה לברכת "אהיה עמך". ולא עוד, אלא: "ואהיה עמך בכל אשר הלכת" – כברכה מסכמת על העבר. "אהיה עמך" של דוד שהיה מלך גדולה מזו של יעקב שהיה ראש בית אב. ובלשון מדרש שכל טוב (בובר) בראשית לב ג: "דוד שהיה מפרנס כל ישראל צריך הכתוב לומר ואהיה עמך בכל אשר הלכת, אבל יעקב שהיה מפרנס את ביתו לבד לא כתיב ביה אלא ואהיה עמך לבד". ואיפה עפ"י השוואה זו נמצא משה שהוציא את עם ישראל ממצרים ופרנס שישים רבוא ארבעים שנה במדבר? כאן אנו צריכים לחזור למדרש שמות ג ד לעיל, לחלק ראשון לפני זה שהבאנו שעיקרו שם היא שאלת משה: "אתה אומר לי לך והוצא את ישראל, היכן אני משכים בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצנה? מנין לי לספק במאכל ובמשתה? כמה חיות יש בהן, כמה מעוברות יש בהן, כמה תינוקות יש בהן, כמה מיני מזונות התקנת להם וכו'". תשובת הקב"ה שם, היא: "מן חררה שהיא יוצאת עמהן ממצרים מספיק להן שלשים יום אתה יודע איך אני עתיד להנהיגם" – היינו נס, אך גם הוא רק שלושים יום. אך תשובת מדרש פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות ג יב חוזרת ל"אהיה עמך" וזו לשונה: "ואל תירא כי אהיה עמך, אחר שאוציא אותם אני מזמין להם פרנסתם". ובמדרש שכל טוב (בובר) שמות ג יב: "משאוציאם אזמין להם פרנסתם, מי שברא יום הוא בורא פרנסתו,

מסכת ברכות פרק ט משנה ה – בעז מתחבר עם גדעון

והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם, שנאמר: "והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכה ה' " (רות ב) ואומר (שופטים ו) "ה' עמך גבור החיל", ואומר (משלי כג) אל תבוז כי זקנה אמך ואומר (תהלים קיט) עת לעשות לה' הפרו תורתך ר' נתן אומר הפרו תורתך עת לעשות לה':²⁴

מסכת ברכות יז ע"א - לשונם של חכמים

מרגלא בפומיה דרבי מאיר: גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי ולשקוד על דלתי תורתך, נצור תורתך בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי, שמור פיך מכל חטא וטהר וקדש עצמך מכל אשמה ועון, ואני אהיה עמך בכל מקום.²⁵

יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כְּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ אֶל יַעֲזֹבֵנוּ וְאֶל יִטְשֵׁנוּ: (מלכים א ח נז).²⁶

שבת שלום**מחלקי המים**

מים אחרונים: "כי אהיה עמך" של משה בפרשתנו הוא ראש גשר המחבר בין האבות והדורות הבאים - ספר שמות וגאולת מצרים כמחברים בין ספר בראשית והמשך המקרא.

ומי היה רועה את הצאן שהיית נוהג עד עתה, מי שרועה את הצאן הוא ירעה אותם". אחרי החררה בא נס המן ונס השלו ועדיין משה זועק **במתאוננים**, במדבר יא יג: "מֵאִיִן לִי בְּשֹׁר לְתֵת לְכָל הָעָם הַזֶּה כִּי יִכְפּוּ עָלַי לְאָמֹר תִּנְהַלְנוּ בְּשֹׁר וְנִאֲכַלְהָ"? נראה איפוא שבין דוד למשה יש תחרות קשה מי פרנס יותר את ישראל - ו"אהיה עמך" של מי גדול יותר. נשמח לשמוע לקח טוב משואבי המים.²⁴ ומוסיפה הגמרא ברכות דף סג עמוד א: "התקינו שיהא אדם שואל בשלום חברו וכו'. מאי ואומר? - וכי תימא: בעז מדעתיה דנפשיה קאמר - תא שמע ה' עמך גבור החיל. וכי תימא: מלאך הוא דקאמר ליה לגדעון - תא שמע אל תבוז כי זקנה אמך. ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך". כאן מכריעה הגמרא בברור שהאמירה לגדעון הייתה מפי הקב"ה ולא מפי מלאך (ראו הערה 4 לעיל), האם נוכל לצרף גם את בעז לברכת "אהיה עמך"?

²⁵ ראה שם עוד "מרגלא בפומיה" היינו לשונות של ברכה שהתקינו ונהגו חכמים כרבנן דיבנה, רב, אבוי, רבא ועוד. ראו בפרט לשון הברכה של חכמי יבנה בהשקפתם והערכתם את 'בעלי הבתים' שעושים במלאכה ומקדישים זמן ללימוד תורה: "אני בריה וחברי בריה, אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתי בשדה, אני משכים למלאכתי והוא משכים למלאכתי, כשם שהוא אינו מתגדר במלאכתי כך אני איני מתגדר במלאכתי, ושמא תאמר: אני מרבה והוא ממעיט - שנינו: אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים".²⁶ בתפילת שלמה